Адам хукукларының әхлиумумы Декларациясы

Гириш

Баш ассемблея әхлиумумы парахатчылыгың, адалатлылыгың ве азатлыгың эсасы болуп дурян адамзат машгаласының агзаларының хеммесине махсус болан мертебесини, деңдережели ве айрылмаян хукукларыны *гөз өңүнде тутуп*,

адам хукукларына болан әсгермезлик этмегиң ве йигренҗиң адамзадың выжданыны гахар-газаба мүндүрйән вагшычылыклы херекете гетирмеклигини ве адамларың бейик ниетиниң ыглан эдиши ялы адамлар сөз ве пикир азатлыгына эе болуп, горкудан ве мәтәчликден азат болуп яшар ялы дүнйәни гурмаклыгы *гөз өңүнде тутуп,*

адам өзүниң иң соңкы серишдеси хөкмүнде залымлыга ве эзъет бермә гаршы сөвеше галмага меҗбур болмазлыгыны үпҗүн эдер ялы адам хукукларыны кануның гүйҗүниң горамалыдыгыны *гөз өңүнде тутуп,*

Бирлешен Миллетлер Гурамасы өз Уставында адамың эсасы хукукларына, адамзат шахсыетиниң гымматына ве мертебесине, ве эркеклер билен аялларың дең хукугына болан ынамыны ыкрар этмегини ве гиңишлейин азатлыкда дурмуш шертлериниң говуланмагына ве социал өсүше ярдам этмек барадакы карарыны *гөз өңүнде тутуп,*

Бирлешен Миллетлер Гурамасының агзалары-дөвлетлериң адам хукукларыны ве эсасы азатлыклары берҗай этмәге ве әхлиумумы хормат этмәге өз үстлерине алан борчларыны *гөз өңүнде тутуп,*

шол өзлерине алан борчлары долы ерине етирмекде шу хукукларың ве азатлыкларың хәсиетини әхлиумумы дүшүнмеклигиң улы әхмиетиниң бардыгыны *гөз өңүнде тутуп,*

хер бир адам җемгыетиң хер бир гурамасы хемише шу Декларация эсасланып, билим хем-де ылым үсти билен шу хукуклара ве азатлыклара хормат гоймаклыга ярдам этмәге чалышмаклары үчин, ве милли хем-де халкара прогрессив чәрелериң үсти билен, ве олары дөвлетлериң - Гураманың агзаларының халкларың арасында-да, оларың юрисдикциясының астындакы халкларың чәгинде-де әхлиумумы ве нетиҗели ыкрар этмеклери ве амала ашырмаклары үчин шу Адам хукукларының әхлиумумы Декларациясыны хемме халкларың

ве дөвлетлериң ерине етирмәге чалышмалы везипеси хөкмүнде **ыглан эдйәр.**

1-нҗи МАДДА

Хемме адамлар өз мертебеси ве хукуклары боюнча деӊ ягдайда дүнйә инйәрлер. Олара аӊ хем выждан берлендир ве олар бир-бирлери билен доганлык рухундакы гарайышда болмалыдырлар.

2 -нҗи МАДДА

Хер бир адам шу Декларацияның ыглан эдйән хемме хукукларында ве азатлыкларындан җынсына, реңкине, аял-эркеклигине, дилине, сыясы я-да башга гарайышларына, милли я-да социал гелип чыкышына, байлыгына, гатлагына я-да башга ягдайына серетмезден деӊ дережеде пейдаланмалы. Онданам башга адамың дегишли юрдуның я-да ериниң гарашсыз, гөзегчилик астында, өзүни өзбашдак доландырмаян я-да өзбашдаклыгың башга бир чәклендирилмек ягдайында болмагына серетмезден сыясы, хукук я-да халкара статус эсасында тапавут гоюлмалы дәл.

3-нҗи МАДДА

Хер бир адам яшамага, азатлыга ве шахсы элдегрилмесизлиге хукуклыдыр.

4-нҗи МАДДА

Хич ким гулчулыкда я-да табынлыкда сакланмалы дәлдир: гулчулык ве гул сөвдасы әхли гөрнүшинде гадаган эдилйәр.

5-нҗи МАДДА

Хич ким гыналмага я-да мертебесини кемсидйән рехимсиз, ынсаньетсиз гатнашыга ве җеза сезевар эдилмели дәлдир.

6-нҗы МАДДА

Хер бир адам, хайсы ердедигине серетмезден, онуң шахсыетиниң хукугылыгының ыкрар эдилмегине хаклыдыр.

7-нҗи МАДДА

Хемме адам канун өңүнде деңдир ве хич бир тапавутсыз кануны горага хаклыдыр.

8-нҗи МАДДА

Хер бир адам Конституция я-да канун тарапындан оңа берлен эсасы хукукларың бозулан ягдайында долы ыгтыярлы милии судлар тарапындан өз хукукларының дикелдилмегине хаклыдыр.

9-нҗы МАДДА

Хич ким эсассыз туссаг эдилип, сакланылып я-да ковулып билинмез.

10-нҗы МАДДА

Хер бир адам өзүниң хукукларының ве борчларының аныкланылмагы үчин ве оңа гөркезилйән җенаят айыпламаның догрулыгыны анызкламак үчин гарашсыз, битарап суд тарапындан адалатлылыгың хемме талапларына лайыклыкда долы деңлик эсасында өз ишине серетдирмәге хаклыдыр.

11-нҗи МАДДА

1. Женаят эденлиги барада айыпланян хер бир адам, тә оңа горанмага әхли мүмкинчиликлериң дөредилен ачык судуң серетмегинде онуң гүнәси канун эсасында анык ланянча, ол гүнәкәр дәл дийлип хасапланылмага хаклыдыр.
2. Хайсыдыр бир херекет эденлиги я-да херекетсизлик эденлиги үчин шонуң эдилен дөврүнде милли канунлар боюнча я-да халкара канунлар боюнча җенаят хасапланылмаян болса, хич ким соңра ол боюнча гүнәкәрчилиге чекилип билинмез. Шейле хем җенаятың эдилен дөврүндәкиден артыкмач җеза чәреси белленилип билинмез.

12-нҗи МАДДА

Хич кимиң шахсы ве машгала дурмушына эсассыз аралашылып, онуң яшайыш җайының элдегрилмесизлигине, онуң хабар серишделериниң сырына я-да онуң намысына ве абрайына эсассыз каст эдилип билинмез. Хер бир адам шейле аралашылмакдан ве каст эдилмекден канун тарапындан горага хаклыдыр.

13-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам хер бир дөвлетиң чәгинде бир ерден башга ере әркин эркин гитмәге ве өзүне яшамага ер сайлап тутмага хаклыдыр.
2. Хер бир адам ислендик юрды, шол санда өз юрдуны хем ташлап гитмәге ве өз юрдуна доланып гелмәге хаклыдыр.

14-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам ызарланылмакдан гачып, башга юртлардан гачыбаталга гөзлемәге ве шол гачыбаталгадан пейдаланмага хаклыдыр.
2. Сыясы дәл җенаят эдиленлиги үчин, я-да Бирлешен Миллетлер Гурамасының максатларына ве принциплерине терс гелйән иш эденлиги үчин ызарланылян махалында бейле хак-хукук уланылып билинмез.

15-нҗи МАДДА

1. Хер бир адамың гражданлыга хакы бардыр.
2. Хич бир адам гражданлыкдан я-да гражданлыгыны үйтгедип билмек хукугындан эсассыз махрум эдилип билинмез.

16-нҗы МАДДА

1. Хер бир кәмиллик яшына етен эркек ве аял, җынс аламатларына, миллетине ве динине серетмезден хич бир пәсгелчиликсиз ягдайда никалашмага ве машгала гурмага хаклыдыр. Олар никалашян махалында-да, никада дуран махалында-да, никаны бозян махалын-да деӊ дережели хукукдан пейдаланярлар.
2. Ника диӊе никалашян тарапларың эркин ве долы ылалашмаклары эсасында гыйылып билинер.
3. Машгала җемгыетиң тебигы ве эсасы өйҗүги болуп, ол җемгыет ве дөвлет тарапындан горалмага хаклыдыр.

17-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам эмләге еке өзи-де, башгалар билен билеликде-де эечилик эдип билер.
2. Хич ким эсассыз ягдайда эмләгинден махрум эдилип билинмез.

18-нҗи МАДДА

Хич бир адам пикир, выҗдан ве дин азатлыгына хаклыдыр, бу хак өз динини я-да гарайшыңы эркин үйтгедип билмеклиги, эркинликде өз диниңе я-да гарайышларыңа өзбашдак я-да көпчүликлейин уюп билмеклиги, көпчүликлейин я-да еке-тәк ягдайда өвренмеклиги, худая гуллук этмеклиги хем-де ритуал дәплери ерине етирмеклиги өз ичине аляр.

19-нҗы МАДДА

Хер бир адам эркин дүнйәгарайыша ве оны эркин аян этмәге хаклыдыр. Бу хак хич бир пәсгелчиликсиз өз дүнйәгарайшының ьарапыны тутмак эркинлигини ве информацияны ве идеялары дөвлет арачәклеринден баглы дәл ягдайда дүрли серишделер аркалы гөзлемек, алмак ве яйратмак эркинлигини өз ичине аляр.

20-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам парахатчылыклы йыгнанышыклар ве ассоциациялар эркинлигине хаклыдыр.
2. Хич бир адам хайсыдыр бир ассоциация меҗбуры ягдайда гиризилип билинмез.

21-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам гөс-гөни я-да эркин сайланан векиллериң үсти билен өз юрдуны доландырмага гатнашмага хаклыдыр.
2. Хер бир адам өз юрдунда дөвлет гуллугына деӊ ыгтыярлы гирмәге хаклыдыр.
3. Халкың эрк-ислеги хөкүметиң хөкмүрованлыгының эсасыны дүзмелидир. Бу эрк-ислег вагтал-вагтал ве галп дәл ягдайда гечирилйән, сес азатлыгыны үпҗүн эдйән, гизлин ягдайда я-да оңа деӊ дережедәки башга гөрнүшде гечирилйән, әхлиумумы деӊ сайламак хукугы боюнча гечирилйән сайлавларда йүзе чыкмалыдыр.

22-нҗи МАДДА

Хер бир адам, җемгыетиң агзасы хөкмүнде, социал үпҗүнчилиге, ве хер бир дөвлетиң дүзүмине ве

мүмкинчиликлерине лайыклыкда милли тагаллаларың ве халкара хызматдашлыгың үсти билен өз мертебесини ве ыкдысадыетдәки, социал ве медени угурлардакы хукугыны өз шахсыетини эркин өсдүрмәге уланмага хаклыдыр.

23-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам зәхмете, иши эркин сайламага, адалатлы ве оңайлы иш шертлерине ве ишсизликден горалмага хаклыдыр.
2. Хер бир адам, хич хили хукугы кемсидилмезден, дең зәхмете дең хак алмага хаклыдыр.
3. Хер бир ишлейән адам, өзүни ве машгаласыны яшамага долы үпҗүн эдйән, герек болса башга социал үпҗүнчиликлер билен үсти етирилйән, адалатлы ве канагатланарлы төлеге хаклыдыр.
4. Хер бир адам өз бәхбидини горамак үчин професионал союзларыдөретмәге ве профессионал союзлара гирмәге хаклыдыр.

24-нҗи МАДДА

Хер бир адам етерликли чәклендирилен иш гүнүни ве вагтал-вагтал берилйән төлегли зәхмет ругсатлары өз ичине алян дынч алыша ве бош вагта хаклыдыр.

25-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам, иймити, гейими, яшайый җайыны, онуң өзүниң ве машгаласының абаданчылыгыны ве саглыгыны сакламак үчин зерур болан социал гуллугы ве герек болан медицина хызматыны шейле хем ишсиз галан ягдайдакы, нәсаг боландакы, инвалид боландакы, дул галандакы, гарран вагтындакы я-да онуң өзүне баглы дәл ягдайда эмеле гелен яшайыш серишделеринден кесилендәки үпҗүн эдилмәге болан хукуклары өз ичине алян дурмуш дережесине хаклыдыр.
2. Энелик ве чагалык айратын хоссарлыга ве көмеге хукук берйәр. Хемме чага, никалы я-да никасыз догланлыгына серетмезден, бирмеңзеш социал горагдан пейдаланмалыдыр.

26-нҗы МАДДА

1. Хер бир адам билим алмага хаклыдыр. Билим, иң болманда башлангыч веумумы билим, мугт болмалы. Башлангыч билим хөкманы болмалы. Техники ве професcионал билим хеммә элъетерли болмалы ве екары билим хеммелер үчин, хер кимиң башарныгына гөрә, дең дережеде элъетерли болмалы.
2. Билим адамзат шахсыетиниң долы өсмегини ве адам хукукларына ве эсасы азатлыклара болан хорматы өсдүрмәге гөнүкдирилен болмалы. Билим әхли халклар арасындакы, җынсы ве дини топарлар арасындакы өзара дүшүнишмеклиге, чыдамлылыга ве достлуга көмек этмели ве Бирлешен Миллетлер Гурамасының парахатчылыгы голдамак боюнча эдйән ишине ярдам этмели.
3. Ата-энелериң өз кичи чагалары үчин билимиң гөрнүшлерини сайламакда артыкмач хукуклары бардыр.

27-нҗи МАДДА

1. Хер бир адам җемгыетиң медени дурмушына эркин гатнашмага, сунгатдан леззет алмага, ылмы прогрессе гатнашмага ве онуң мивелеринден пейдаланмага хаклыдыр.
2. Хер бир адамың ылмы, эдеби ве чеперчилик зәхмети эсасында дөредилен ахлак ве мадды бәхбитлери горалмалыдыр.

28-нҗи МАДДА

Хер бир адам шу Декларацияда беян эдилен хукуклар ве азатлыклар долы амала ашырып билер ялы социал хем-де халкара тертип-дүзгүне хаклыдыр.

29-нҗы МАДДА

1. Хер бир адамың шахсыетиниң эркин ве долы өсмеги мүмкин болар ялы җемгыетиң өңүнде борчлары бардыр.
2. Хер бир адам өз хукукларыны ве азатлыкларыны амала ашырян махалында диңе башгаларың хукукларыны ве азатлыкларыны долы ыкрар этмеклиги, ахлагың адалатлы талапларыны канагатландырмагы, җемгыетчилик тертип дүзгүни ве демократик җемгыетде умумы абаданчылыгы үпҗүн этмек максады билен канун тарапындан кесгитленен чәклендирилмелере сезевар эдилип билинер.
3. Шу хукуклары ве азатлыклары амала ашырмак Бирлешен

Миллетлер Гурамасының максатларына хем-де принциплерине хич хили ягдайда гапма-гаршы гелмели дәлдир.

30-нҗы МАДДА

Шу Декларациядакы хич бир зат хайсыдыр бир дөвлете, адамларың топарына я-да айры-айры шахсыетлере шу Декларациядакы беян эдилен хукуклары ве азатлыклары ек этмәге гөнүкдирилен хайсыдыр бир иш билен мешгул болмага я-да херекет этмәге берилен хукук хөкмүнде дүшүнилмели дәлдир.

Битарап Түркменистаның адам хукуклары бабатда Халкара борчнамалары хакында җарнама

Түркменистан,

адамың эсасы хукукларыны ве азатлыкларыны үпҗүн этмек хем-де горамак боюнча

халкара дереҗесинде ыкрар эдилен хемишелик битарап статусындан гелип чыкян җогапкәрчилиге дереҗеде долы дүшүнип,

Конституция ве халкара хукугының умумылыкда ыкрар эдилен нормаларына эсасланып,

БМГ-ниң Уставының хем-де Адам хукукларының әхлиумумы җарнамасының максатларына ве йөрелгелерине эерйәндигин тассыклап,

адамың җемгыетиң иң белент гымматлыгы болуп дуряндыгы барадакы эсас дөредиҗи пикирден угур алып,

адам хукуклары барадакы халкара стандартларының берҗай эдилмеги өзгеришликлериң чуңлашмагына ыкдысады ве социал өсүше, кануңлыгың ве хукук тертибиниң пугталанмагына ярдам эдер дийип хасап эдип,

адамың эсасы хукукларыны ве азатлыкларыны горамак барадакы халкара борчнамаларыны нетиҗели амала ашырмага чалышып,

тарыхы өсүшиң довамында түркмен халкында достлук, бейлеки халкларың дәп-дессурларыны, медениетини, рухы гымматлыкларыны хорматламак дәплерининиң эмеле

гелендигини назара алып,

шу Жарнаманы ыглан эдйәр хем-де адам хукукларының ве азатлыкларынынң берҗай эдилмегиниң адалатлылыгың хем-де парахатчылыгың эсасы болуп дуряндыгыны җар эдйәр.

Түркменистан хер бир адама Түркменистаның Конституциясында, канунларда ве халкара хукугының умумылыкда ыкрар эдилен нормаларында беркидилен хукуклары ве азатлыклары җынсы, эркеклиги-аяллыгы, дили, дини, яшаян ери, сыясы ве бейлеки ыгтыкалары, милли я-да социал гелип чыкышы, эмләк, везипе бабатдакы я-да башга бир ягдай ялы тапавутлыклара асла гарамаздан үпҗүн эдйәр.

Түркменистанда адам хукуклары элдегрилмесиздир, айрыбашгаланмаяр, дөвлет тарапындан кепиллендирилйәр ве канун тарапындан гораляр.

Хич ким Конституцияда я-да канунларда гөз өңүнде тутуланындан башга ягдайларда нәхилидир бир хукуклардан махрум эдилип я-да хукукларда чәклендирилип билинмез.

Түркменистанда әхли адамлар канунының өңүнде деңдирлер ве хич хили тапавут этмезден, кануның дең дережеде горамагы хукугына эедирлер.

Эхли адамлар оларың хукукларыны чәклендирилйән хич бир кемситмесиз, дең горағ хукугына эедирлер.

Хер бир адамың Конституция ве канунлар билен берлен ве өз хукуклары бозулан халатда ыгтыярлы дөвлет органлары тарапындан хукукларында дикелдилмәге хукугы бардыр ве ол хукук тайдан горамагың нетиҗели серишделериниң дең дережеде элъетер болмагындан пейдаланяр.

Түркменистан адам хукукларыны ве азатлыкларыны долы дережеде дурмуша гечирмек үчин зерур болан сыясы, ыкдысады, хукук шертлерини ве бейлеки шертлери үпҗүн эдйәр, шахсыетиң эркин өсмегине ярдам эдйәр.

Шу максат билен Түркменистанда гражданларың өз ислегини эркин этмегиниң демократик институтларының ве процедураларының системасы дөредилйәр, эечилигиң ве ыкдысады ишиң дүрли гөрнүшлериниң дең шертлерде болмагы үпҗүн эдилйәр, адам хукуклары бабатдакы халкара стандартларына лайык гелйән милли канунлар эмеле гетирилйәр.

Түркменистан өз гатнашян халкара шертнамалындан

гелип чыкян адам хукуклары бабатдакы борчнамалары ерине етирйәр.

Түркменистан адам хукукларыны берҗай этмәге дегишли меселелер боюнча бейлеки дөвлетлер билен өз гатнашыкларыны дүзгүңлешдирмек, шол санда икитараплайын ве көптараплайын шертнамалары хем-де ылалашыклары баглашмак аркалы дүзгүнлешдирмек үчин зерур болан тагаллары эдйәр.

Түркменистан адам хукукларының ве азатлыкларының меселелерини халкара дереҗесинде ара алып маслахатлашмага ызыгидерли гатнашар.

Түркменистан шу Жарнаманың дүзгүнлериниң такык ве гышарныксыз берҗай эдилмегини кепиллендирйәр хем-де оңа җемгыети ве дөвлети ызыгидерли демократиялашдырмагың эсасы хөкмүнде гараяр.

Түркменистаның Халк Маслахатында
1995-нҗи йылың 27-нҗи декабрында
Ашгабат шәхеринде кабул эдилди.

Түркменистаның Президенти
САПАРМЫРАТ ТУРКМЕНБАШЫ.